

Kısaşü'l-Enbiyā' da Sayı Sistemleri*

Sümevra ALAN

ÖZ

Somut görüldüğü kadar soyut kültürü de içinde barındıran sayılar, insanlığın tarihi kadar eskidir. Dilin var oluşuyla birlikte her kültür kendi yaşam ve hayat tecrübeleri neticesinde sayılara bir takım gizli anlamlar ve kudsiyetler yüklemişlerdir. Bu durumun oluşmasında folklor, edebiyat, müzik, din, inanış gibi kültür öğeleri de etkili olmuştur. Bir toplumda kullanılan sayılar yahut sayı sistemleri incelendiğinde o toplumun inanışlarını, geçmişten günümüze aktarılan tarihî birikimlerini, yaşadıkları coğrafi bölgelerdeki oluşturdukları ve etkilendikleri kültürlerden izleri de görebilmek mümkündür. Öyleyse sayılar ve sayı sistemleri; dil içerisinde belirli oranda olsalar da toplumların hayatında önemli bir rol oynarlar ve her toplumun kendini ifade edebildiği bir sayı sistemi vardır. Köktürk dönemi metinlerinde görmeye başladığımız sayı sistemimiz sırasıyla Uygur, Karahanlı, Harezmi-Kıpçak, Çağatay ve Osmanlı dönemi metinlerinde evrilerken günümüzdeki şeklini almıştır. Harezmi Türkçesi dönemi de bu dönemler içerisinde önemli yere sahiptir. Bu döneme ait metin olan *Kısaşü'l-Enbiyā'*, Nāşirü'd-dīn bin Burhānū'd-dīn Rabgūzī tarafından kaleme alınmış bir peygamberler kıssasıdır. Aynı zamanda siyer özelliği de taşımakta olan eser, Arapçadan Farsçaya yapılmış bir tercümenin Türkçeye uyarlamasıdır. Müellif, *Kısaşü'l-Enbiyā'* adını verdiği eserini 709 (1309-10) yılında yazmaya başladığını, gece gündüz yoğun bir şekilde çalışarak 710'da (1310-11) tamamladığını ve Nāşirü'd-dīn Toğ Buğa'ya sunduğunu belirtir. Tanrı'ya hamdusenâ, bir na't-ı şerif

* Arş. Gör., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum/Türkiye
E-posta: sumeyra.alan@erzurum.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7366-7584, DOI: 10.32704/erdem.749011
Makale Gönderim Tarihi: 20.02.2019 * Makale Kabul Tarihi: 17.10.2019 * (Araştırma Mk.)

ve Tok Buğa'nın methiyesiyle başlayan Kışaşü'l-Enbiyâ'da kâinatın yaratılışına temas edildikten sonra Hz. Âdem'den itibaren bütün peygamberlerin kıssaları ile Hâbil ve Kâbil, Hârût ve Mârût, Avac b. Annâk, Kârûn, Sâmirî, Ashâb-ı Kehf ve Fil Vak'ası gibi çeşitli kıssalara yer verilmiş, Hz. Peygamber'in siyeri geniş biçimde anlatılmış, dört halifenin faziletleri zikredilmiştir. *Kışaşü'l-Enbiyâ*'nın pek çok nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar arasında eserin en eski ve dönemin dil özelliklerini en iyi yansıtan nüshası olarak British Museum'daki (Londra) nüshadır. Harezmi Türkçesiyle kaleme alınan *Kışaşü'l-Enbiyâ* üzerine metin neşrinden dil çalışmalarına, edebiyat tarihi çalışmalarından üslûp çalışmalarına varıncaya değin çeşitli tür ve miktarda çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalara katkı sağlamak amacıyla kaleme aldığımız bu makalede; Aysu Ata tarafından yayımlanan *Nâşirü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgüzî, Kışaşü'l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları)* adlı eser temel alınmış, *Kışaşü'l-Enbiyâ*'da yer alan sayı sistemleri birbirinden farklı başlıklar altında incelenerek ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Metinler; *Al-Rabghüzî The Stories of the Prophets Kışaş al-Anbiyâ: An Eastern Turkish Version* adlı eserle de karşılaştırılmış, okuma farklılıkları belirtilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda bu nadide eserde geçen sayı sistemlerine ufak da olsa bir ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sayı sistemi, miktar ifadeleri, Peygamber Kıssaları, *Kışaşü'l-Enbiyâ*.

Number Systems in Ƙışaş Al-Anbiyâ

ABSTRACT

The numbers, which include abstract culture as well as concrete looks, are as old as the history of humanity. With the existence of language, each culture has placed several hidden meanings and attributes on the numbers as a result of their own life and life experiences. In this situation, folklore, literature, music, religion, belief, such as cultural elements have been influential. When the numbers or number systems used in society are examined, it is possible to see the beliefs of that society, the historical accumulation transferred from the past to the present, and traces of the cultures they formed and influenced in the geographical regions where they lived. So numbers and number systems play an important role in the lives of societies, even though they are at a certain rate within the language, and every society has a system of numbers that can express itself. Our number system, which we started to see in the Kokturk period texts, has evolved into the Uigur, Karakhanid, Khorezm-Kipchak, Chagatai, and the Ottoman period texts. The period of Khorezm Turkish has an important place in these periods. The text of this period, *Ƙışaş al-Anbiyâ*, is a story of prophets written by Nosiruddin Burhonuddin Al-Rabghüzî. The work, which also has a prophetic biography characteristic, is an adaptation of a translation from Arabic to Persian into Turkish. The author states that he began writing his work called *Ƙışaş Al-Rabghüzî* in 709 (1309-10), and completed it in 710 (1310-11), working extensively day and night, and presented it to Nosiruddin Tok Buga. The work titled *Ƙışaş al-Anbiyâ* begins with the praise of God, a poem praising the Prophet Muhammad (s), and praise Tok Buga. After the creation of the universe is explained in the work, after the stories of all the prophets from Adam to Abel, and Cain, Hārūt and Mārūt, Avac b. Annāk, Croesus, Sāmārī, Seven Sleepers, and Ām al-fīl (year of the Elephant) are given various stories. The prophetic biography of the Prophet (s) was widely described and the virtues of the four caliphs were mentioned. There are many copies of *Ƙışaş al-Anbiyâ*. Among these copies is the one in the British Museum (London), which is the oldest of the works and best reflects the linguistic features of the period. There have been various types and quantities of works on *Ƙışaş al-Anbiyâ* written in Khorezm Turkish, ranging from text to language studies, from literary history studies to stylistic studies. The number systems in *Ƙışaş al-Anbiyâ* are examined under different headings and given in detail in this article, which we have written to contribute to the work done; *Nosiruddin Burhonuddin Al-Rabghüzî, Ƙışaş al-Anbiyâ (Stories of the*

Prophet) published by Aysu Ata is based on the work. The texts were also compared to the work called *Al-Rabghüz ī The Stories of the Prophets Kışaş al-Anbiyā: An Eastern Turkish Version*, with differences in reading indicated. As a result of the examination, a light was tried to be shed on the number systems mentioned in this rare work.

Keywords: Number system, quantity statements, Stories of the Prophet, *Kışaş al-Anbiyā*.

Giriş

Dünya dillerinde görüldüğü gibi Türk dilinin de kendine özgü sayı sistemi vardır. Bu sayı sistemi ilk olarak Köktürk metinlerinde karşımıza çıkmaktadır. Türk dilinin sayı sisteminde sayılar, tek kelime veya kelime grubu hâlinde yapılan sayı sözcüklerine dayanmaktadır.

Sevim Yılmaz Önder, tek sözcük hâlinde bulunan sayıların, sayı sisteminin en basit parçasını oluşturduğunu; Türk dillerinde genellikle tek kelime hâlinde olan sayıların 1-9, 10-90, 100-1000 arasındaki sayılar olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bunlara ek olarak *tümen* ‘10.000’ ve günümüz Türk dillerinde kullanılan *milyon*, *trilyon*, *katrilyon* kelimelerini de tek kelime hâlindeki sayılara dâhil etmektedir. Kelime grubu hâlinde bulunan sayı sözcükleri hakkında ise, yeni sayı adları oluşturulurken *toplama*, *çıkarma* ve *çarpma* olmak üzere üç farklı yöntemin kullanıldığını, bu yöntemlerin bir kısmının “onlu sistemde edatsız toplama ve çarpma” gibi birçok dilde kullanılırken, “bir üst onlu sistemde toplama ve çıkarma” gibi bazı yöntemlerin ise sadece belli dönemlerde ya da belli dil ve lehçelerde görüldüğü görüşünü belirtmektedir (2003: 485-494).

Muharrem Ergin, Eski Türkçede sayı grubunun iki farklı şekilde oluşturulduğundan bahsetmektedir. İlki bir üst onlu sayı sistemi olarak adlandırılan sayı sistemidir. Bu sistemde arada kalan ve sayı grubu ile karşılanması gereken sayının sonraki tek sayıdan faydalanılarak ifade edilir. Önce küçük sayı alındıktan sonra arkasına sonrasında büyük tek sayı getirilirdi: *üç otuz* ‘yirmi üç’, *bir kırk* ‘otuz bir’. İlaveli sayı sistemi olarak adlandırılan ikinci sayı sisteminde ise bugünkü gibi önce büyük sayı getirilir, ona bir *artuğu* ‘fazlası’ kelimesi ilave edildikten sonra ardından küçük sayı getirilirdi: *on artuğu bir* ‘on bir’, *otuz artuğu üç* ‘otuz üç’ (2013: 391-92).

Karahanlı Dönemi’ni Eski Türkçenin son dönemine dâhil eden Selin Şenaysoy ise; bu dönemdeki sayı sistemlerinde bir üst onlu sayı sistemi, ilaveli sayı sistemi gibi sistemler unutulmuş günümüz sayı sistemine geçildiğini ifade eder ve *Kutadgu Bilig*’den *On iki ükek ol bularda adın kayu iki evliğ kayu birke in*. “Bunlardan başka bir de on iki burç vardır; bunlardan bazısı iki evli, bazısı tek evlidir” örneğini verir (2016: 24).

Eski Anadolu Türkçesi ile Orta Türkçe Dönemi’nin başlangıç yazı dillerini oluşturan Harezmi Türkçesinde de sayı sistemleri günümüzdeki şekliyle devam etmektedir (Ata, 2016: 17). Ancak bir üst onlu sayı sistemi ile ilaveli sayı sisteminin unutulmuş olduğu değil bu dönemde de devam etmek-

te olduğu gözlemlenmiştir. Makalemizde sayı sistemlerini incelerken temel alacağımız *Kışaşü'l-Enbiyâ* adlı eser de Harezmi Türkçesi Dönemi'ne dâhil edilmektedir.

Kışaşü'l-Enbiyâ, adından da anlaşılacağı üzere peygamber kıssalarını konu alan siyer-i nebevî türünden bir eserdir. Nâsırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî tarafından 1310 (H. 710) yılında yazılmış ve Nâsırü'd-dîn Tok Buga'ya sunulmuştur (Ata, 2016: 25-26). Eserde peygamberlere ve din büyüklerine yazılmış kasidelerden ve mâni-tuyug şeklindeki dörtlüklerden başka aşk, tabiat gibi konuların işlendiği manzumeler de bulunmaktadır (Argunşah-Sağol, 2014: 166).

Kışaşü'l-Enbiyâ'nın birden fazla nüshası mevcuttur. Londra British Museum'da bir (1), Rusya'da Leningrad'da altı (6), İsveç'te Uppsala Üniversitesi Kütüphanesinde bir (1) ve yine İsveç Lund Üniversitesi Kütüphanesinde bir (1) tane olmak üzere İsveç'te toplam iki (2), Paris Bibliothèque Nationale'de bir (1) ve Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de bir (1) tane olmak üzere eserin şimdiye kadar tespit edilebilen toplam 11 nüshası vardır. Bu nüshalar arasında eserin en eski ve dönemin dil özelliklerini en iyi yansıtan nüshası, Londra British Museum'daki yazma nüshadır. Danimarkalı Türkolog K. Grønbech, bu nüshanın tıpkıbasımını yayımlamış¹, Aysu Ata da bu nüsha üzerine lisansüstü çalışmalar yapmıştır². İlerleyen dönemdeki yeni araştırmalarla birlikte eserin başka nüshalarının olduğu da doğrulanmıştır. Avni Gözütok, *Kışaşü'l-Enbiyâ*'nın bilinen nüshaları dışında, hepsi XIX. yüzyıla ait yedi el yazmasının Özbekistan'da olduğunu, buna ek olarak Kazan Devlet Üniversitesi Kütüphanesinde dört el yazmasının bulunduğunu, bunlardan üçünün müstensih, istinsah edildikleri yıl ve yer bilgisinin olmadığını bildirmiştir (2008: 2). Ali Cin ise, günümüzde mevcut olan diğer nüshalarla karşılaştırmalı şekilde yapmış olduğu bir araştırmasında *Kışaşü'l-Enbiyâ*'nın Tahran nüshasının da bulunduğunu belirtmiştir (2010: 237).

Çalışmamıza konu olan *Kışaşü'l-Enbiyâ* adlı eserde yer alan sayılar; **asıl (basit) sayılar, sıra sayıları, topluluk sayıları, üleştirme sayıları, katlama sayıları, belirsizlik sayıları** olmak üzere altı ana başlıkta ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, eserdeki kullanım sıklıkları ek bilgi yahut grafikler hâlinde verilmeye çalışılmıştır. Sayılara dayalı yapılan bu ayrıntılı incelemenin yanı sıra çalışmamız için temel aldığımız *Kışaşü'l-Enbiyâ*³ adlı eserde böyle hacimli bir eseri çalışmanın zahmeti nedeniyle gözden kaçan bazı eksiklikler sonnotlar bölümünde verilmiştir. Metnin tercümesi için Boeschoten ve O'Kane'nin *Al-Rabghüzî The Stories of the Prophets Kışaş al-Anbiyâ: An Eastern Turkish*

Version adlı eseri temel alınmıŖ olup okuma farklılıkları yine belirtilmiŖtir. Boeschoten ve O'Kane'nin alıŖmasında yazı evirimi harf evirimine ıŖık tutmaktadır. Ancak alıŖmamıza bu usul sadeleŖtirilerek dahil edilmiŖtir.

SAYILAR

1. Asıl (Basit) Sayılar

*KıŖaŖaŖu'l-Enbiyā'*da asıl sayı szckleri olarak “*bir, ekı~ekki, u, trt, bŖ, altı, yti~ytti, sekiz~sekkiz, tokuz, on, ygirmi, otuz, kır, ellig, altmıŖ, ytmıŖ, seksen, toksan, yz, miŖ*” rnekleri alınmıŖtır. Asıl (basit) sayılar, metinde en fazla kullanım sıklığına sahip olan sayı szckleridir.

Bir ‘bir’

Sāre (18) Hāzer kıızı rdi. Ba'zılar ay mıŖlar: Nemrd atında bir uluğ bgniŖ kıızı rdi. ‘Sāre, Hāzer’in kıızıydı. Bazıları ise Nemrd’un hizmetindeki bir ulu beyin kıızı olduğunu sylemiŖlerdir.’ (Ata, 1997, I: 43r17-18).

Sara [18] Haran kıızı rdi. Ba'zılar ay mıŖ-lar: Nemrud atında bir uluğ bgniŖ kıızı rdi. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 77) “Sarah was Hārān’s daughter. Some have related: She was the daughter of a great lord from among Nimrod’s retainers.” (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 89).

ekı~ekki ‘iki’

kisi yolđa kirdiler ekı yıđa⁴ yer bardılar, Msī aydı: “Men a boldum yriy (7) bilmes men; ta‘am kerek,” tp olturdu. “kisi yola ıktılar. İki fersah yrdler. Msā, ben acıktım daha fazla yryememiyorum yemeğe ihtiya-cım var, deyip oturdu.” (Ata, 1997, I: 130r6-7).

İkki-si yolđa kirdiler. İkki yığa yer bardılar. Musa aydı: “Men a boldum yriy [7] bilmes-men; ta‘am kerek,” teb olturdu. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 271). “The two of them went on their way. They walked two parasangs. Moses said: “I’ve become hungry. I can’t march further; I need food.” And he sat down.” (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 315).

 ‘’

Ol hāalde Cālt yarı keymiŖ rdi,  batman⁵. ıktı, aydı kim: “SanıŖalıŖ.” “Bu arada Cālt,  batman ağrılığındaki zırhını giymiŖti. ne ıktı. SavaŖa-lım! diye bağırdı.” (Ata, 1997, I: 133r13).

Ol halda Calut yarık keymiş erdi, üç batman. Çıktı, aydı kim: “Sançışalıñ.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 277). “In the meantime, Goliath had put on his coat of mail; it weighed a thousand pounds. Goliath stepped forth and exclaimed: “Let us join battle!” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 323).

Tört ‘dört’

Kelez kelip otını örer erdi. İbrâhîm (7) aña la’net kıldı. Kırk tün kün köydi. Tört yıgaç yêrdin kişi yağumas boldı. (8) Qayı kuş havâda uça, kanatları köyüp tüşer erdi. “Kertenkele gelip ateşi körükledi. İbrâhîm onu lanetledi. Ateş, kırk gün kırk gece yandı. Dört fersah mesafeden fazla kimse yaklaşılamaz oldu. Ne zaman bir kuş uçarsa kanatları yanar ve yere düşerdi.” (Ata, 1997, I: 41r6-8).

Kelez kelib ot-nı ürer erdi. İbrahim [7] aña la’nat kıldı. Kırk tün kün köydi. Tört yıgaç yêrdin kişi yağumas boldı. [8] Qayı kuş havada uça, kanatları köyüb tüşer erdi. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 74). “A lizard came and blew on the fire. Abraham cursed the lizard. The fire burned for forty days and forty nights. No one could come any nearer to it than four parasangs. Whenever a bird flew over it in the air, its wings were burnt and it fell down.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 85).

Bês ‘beş’

Andın soñ Resül (7) ‘aleyhi’s-selâm eki rek’at namâz kıldı Mekke-din hicret kılip Medînege barmasdın eki yıl burun, andın (8) soñ mi’râc tüninde bu bês vaqt namaz farîza boldı. “Bunun üzerine Hz. Peygamber, Allah’ın selamı onun üzerine olsun, Mekke’den Medîne’ye hicret etmeden iki yıl önce iki rekât namaz kıldı. Daha sonra, Mîraç Gecesi’nde bu beş vakit namaz farz oldu.” (Ata, 1997, I: 194v6-8).

Andın soñ Rasul [7] ‘A.S. ikki rak’at namaz kıldı. Mekke-din hicrat kılip Medine-ge barmasdın ikki yıl burun. Andın [8] soñ mi’rac tüninde bu beş vaqt namaz fariza boldı. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 440). “Thereupon the Prophet, peace be upon him, performed two units of ritual prayer; it was two years before he left Mecca and went to Medina. Later, on the Night of the Ascension, the five times of daily prayer became obligatory.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 503).

Altı 'altı'

Ol (12) altı hatun Zelîhâ katığa kirer çıkar erdiler; Zelîhâ Yûsufğa 'âşık boldı erse, olarnı katığa (13) yavutmas boldı, "râzım açılmasun," tēp. "O altı hatun Zelîhâ'nın yanına girip çıkarlardı, Zelîhâ Yûsuf'a âşık olunca sırrı ortaya çıkmasın diye onları yanına yaklaştırmaz oldu." (Ata, 1997, I: 85r11-13).

Ol [12] altı hatun Zulayha katığa kirer çıkar erdiler. Zulayha Yusuf-ğa 'aşık boldı erse, alarnı katığa [13] yavutmas boldı, "razım açılmasun," teb. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 155-156). "The six ladies used to visit Zulaikhā freely. After Zulaikhā had fallen in love with Joseph, she kept them at a distance so that her secret would not be revealed." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 179).

Yēti⁶~Yētti 'yedi'

Aydı: İlāhî imdigeçe biregü erdi; yana altağu aña eş boldılar. [Onlar] (19) yētti men bir neteg kılayın? 'Tanrım, şimdiye kadar bir tane vardı. Şimdi altı (kadın) da katıldı. Onlar yedi ben birim. Ne yapmalıyım, dedi." (Ata, 1997, I: 86v18-19).

Aydı: "İlahi, emdigeçe biregü erdi; yēne altağu aña eş boldılar. Olar [19] yētti, men bir. Neteg kılayın? (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 160). "He exclaimed: "My God, up until this moment there was one; now six other women have also joined in. They are seven; I am one. What am I to do?" (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 183).

Sekiz~Sekkiz 'sekiz'

Anda kēdin kum topraqlarnı üzeleriye (3) yıkdı. Ol yēl çehār-şenbe kün yetildi. Yēti tün sekkiz kün esdi. "Ondan sonra kumları üzerlerine yığdı. Bu rüzgâr çarşamba günü başladı. Yedi gece sekiz gün boyunca esti." (Ata, 1997, I: 31r2-3).

Anda kēdin kum topraqlarnı üzeleriye [3] tıkdı. Ol yēl çahar-şenbe kün yetildi. Yēti tün sekkiz kün esdi. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 56). "Then it piled the earth over them. That wind arrived on a Wednesday, blew for seven nights and eight days. (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 65).

Toĸuz ‘dokuz’

Şāhūr évine keldi (18) toĸuz ayda kēdin muĸarrem ayında dū-şenbe kün kēcesi Şālih peygamber anadın (19) tuĸdı. “Şāhūr, evine geldi. Dokuz ay sonra, Muharrem ayında pazartesiden bir önceki akşam (pazar akşamı) Sālîh peygamber doğdu.” (Ata, 1997, I: 33r17-19).

Şahura ewige keldi. [18] Toĸĸuz ay-da keğin, Muĸarrem ayında Du-şenbe kün kēcesi Şalih payĸambar anadın [19] tuĸdı. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 60). “Şākhūr went home. Nine months later, on the evening before a Monday in the month of Muĸarram, the prophet Şālîh was born.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 70).

On ‘on’

Aymışlar: Olarda on yaraĸsız iş bar (9) erdi: Yay birle taş atmak; sebkîne atlıĸ oyun; iç ton bağların kēñ kılmaq; tonun (10) öĸin artın yarmak; sakız çeynemek; ernek birle taş tüzge salmaq; ceng şapınç urmak; (11) koçkar uruşturmak; livātat kılmaq.”¹⁷ “Onlarda on faydasız iş bulunurdu: Yayla taş atmak; sebkîne adlı oyun/dans; iç don bağlarını gevşetmek; elbisenin önünü arkasını yırtmak; sakız çiĸnemek; parmakla taşı düzlük araziye atmak; savaşmak; koç dövüştürmek, erkekler arasında cinsellik yapmak.” (Ata, 1997, I: 57v8-11).

Aymış-lar: Olarda on yaraĸ-sız iş bar [9] erdi: Yay birle taş atmak; sabkına atlıĸ oyun; iç ton bağların keñ kılmaq; ton[n]uĸ [10] öĸin artın yarmak; sakız çeynemek; ernek birle taş [atmak; yüzke suduĸ] salmaq; çenk şaĸg urmak; [11] koçkar uruşturmak; livaţat kılmaq. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 104). “They had ten idle pastimes: Shooting stones into the air with a bow; a game/dance named sabkîna; loosening the strings of their drawers; splitting their clothes in front and in the back; chewing gum; shooting stones with one’s finger; to urinate on the floor; playing the harp and cymbal; staging ram-fights; practicing sodomy.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 120).

Boeschoten-O’Kane nüshasında on faydasız iş: “Yayla taş atmak; sebkîne adlı oyun/dans; iç don bağlarını gevşetmek; elbisenin önünü arkasını yırtmak; sakız çiĸnemek; parmakla taş atmak; zemine işemek; arp ve zil çalmak; koç dövüştürmek, erkekler arasında cinsellik yapmak” biçiminde verilmiştir.

Yègirmi⁷ 'yirmi'

Yirmi < *yigirmi* sayısını Ramstedt, Moğolca *jürin* 'iki, ikili, çift' kelimesiyle ilgili görerek 'iki katına çıkar-, çift yap-' anlamında *jigür- jigir* - filinden yapılmış bir isim olarak değerlendirmektedir (Eren 1999: 454). Bazı Türkoğlar *yirmi* < *yigirmi* (*jigirma/ cıyırma/ cirme/ çibîrgi/ çeerbi/ süürbe/ şirîm vb.*) kelimesinin sonundaki "mi" seslerini altmış, yetmiş kelimelerinde görülen "miş/miş" ile baştaki "yi(gi)r"i de *iki/eki* sayı adıyla alakalandırarak "*iki miş" şeklinde açıklamayı denemişe de (bk. Eren 1999: 454.) bu zorlama bir etimolojik yaklaşım olarak görünmektedir. Çünkü hem Türk lehçelerinde 2 sayısının adıyla 20 sayısının adı bir hayli farklılık göstermekte hem de *iki miş" ile yigirmi arasında uzlaştırılması güç fonetik farklar (*ø- > y-, *-ø- > -r-, *-ş > -ø) bulunmaktadır (Daşdemir, 2013: 324).

Dâdbâne melikniñ atın işitip "anıñ birle dost bolayın," tēp (18) köp bölekler birle Filistîndin Şâmğa yègirmi künde geldi. "Melikniñ dâdı 'adlîş neteg?" tēp sordı. "Melik Dâdbâne'nin adını duyunca onunla dost olayım diyerek (18) çok fazla hediyeyle birlikte yirmi günde Filistîn'den Şâm'a geldi. (Ordaki insanlara) melikinizin adaleti (ve eşitlik anlayışı) nasıldır, diye sordu." (Ata, 1997, I: 161r17-18).

Dadyana malik-niñ atın eşitib "anıñ birle dust bolayın," teb [18] köp böleğler birle Falastın-dın Şam-ğa yigirmi künde keldi. "Malik-niñ dadı 'adlı neteg?" teb sordı. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 343-344). "George heard about king Dâdyâna, and wishing to become friends with him, he traveled in twenty days from Palestine to Damascus with many gifts. He asked people there: "How is your king's sense of justice and equity?" (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 399).

Otuz⁹ 'otuz'

Hârûnnı halîfe koymış erdi. "Otuz künde kelgey-men," tēp. Tûr tağında otuz (19) kün ulaşı rûze tutdı; yemedi, içmedi. Söz sözleşgü vaqt boldı erse, şah tut ağaçniñ kabuğın alıp ağzınga sürtdi. "(Mûsâ) Hârûn'u halife yapmıştı. "Otuz günde geleceğim," dedi. Tûr dağında otuz gün devamlı oruç tuttu; yemedi, içmedi. Söz söyleyeceği vakit olduğunda şah dut ağacının kabuğunu alıp ağzına sürdü." (Ata, 1997, I: 120r18-19).

Harun-nı halîfa koymış erdi. "Ottuz künde kelgeymen," teb. Tûr tağında ottuz [19] kün ulaşı ruza tutdı; yemedi, icmedi. Söz sözleşü vaqt boldı erse, şah tut [20] ağacı -niñ kabuğın alıp ağzınga sürtdi. (Boeschoten, O'Kane,

2015, I: 253). “Moses had put Aaron in charge as his deputy. “We won’t come back for thirty days.” For thirty days he fasted uninterruptedly on Mount Sinai: He didn’t eat and he didn’t drink. When the time for the meeting arrived, he plucked one black mulberry from its tree and rubbed it on his mouth.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 292).

Yukarıda Boeschoten-O’Kane nüshasında geçen metnin tercümesi:

“Musa, Harun’u yardımcısı olarak görevlendirmişti. “Otuz gün boyunca geri dönmeyeceğiz.” Otuz gün boyunca kesintisiz bir şekilde Sina Dağı’nda oruç tuttu: Yemek yemedi ve içmedi. Toplantının zamanı geldiğinde ağacından bir karadut kopardı ve ağzına sürdü.” biçiminde verilmiştir.

ƘırƘ¹⁰‘kırk’

ƘırƘ yaşında vahy keldi; altmış üç yaşında (15) Rebî‘ül-evvel ayının on üçünde dū-şenbe kün vefât boldı; penc-şenbe kün topraƙƙā kirdi. “Kırk yaşında vahiy geldi; altmış üç yaşında (15) Rebûlevvel ayının on üçünde pazartesi gün öldü; perşembe gün gömüldü.” (Ata, 1997, I: 238r14-15).

ƘırƘ yaşında vahy keldi; altmış üç yaşı-da [15] Rabi‘ul-avval ayı-nın on üçünde du-şenbe kün vafatı boldı; penc-şenbe kün topraƙƙa kirdi. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 529). “When he was forty, revelation came to him. When he was sixty-three years old, he passed away on Monday, the 13th of the month Rabî‘al-awwal. On Thursday he was laid to rest in the earth. (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 609).

Ellig ‘elli’

Elli sayısının (*elik / ällik / elüw / elüü / illi / ilğ vs.*) ‘el’ anlamındaki ET *elig* kelimesinden geldiği anlaşılmaktadır (Erdal 2004: 220). İfrah’a göre bu, günümüzde hâlâ uygulanmakta olan bir parmak hesabı yöntemidir: Bir elin beş parmağı başparmak aracılığıyla sayılır, tamamlanınca diğer elin ilk parmağı bükülür, sonra tekrar aynı yöntemle beş parmak sayılır ve bükülmüş olan parmak açılır. Bir elin parmakları sayıldıkça diğer elin parmaklarının kapatılıp açılması suretiyle, 50 sayısına ($5 \times 2 \times 5 = 50$) ulaşıldığında bütün parmakları açık bir “el” ortaya çıkmaktadır (İfrah 1999: 88). Günümüzde bazı kabileler sayı sayma eylemini vücuttaki eklemeleri ya da çıkıntıları (parmaklar, bilek, dirsek, omuz, baş, göz, kulak vs.) saymak suretiyle gerçekleştirmektedir. Buna dayanarak belki kökeni açıklanamayan, “otuz”, “kırk” kelimelerini de vücut organlarının adlarında aramak gerekir (İfrah 1999: 53-55).

Hadice aydı: özgeler teri üç altun turur. Muhammed teri ellig altun bolsun. “Hatice Ŗu Ŗekilde cevap verdi: Diğerlerinin maaŖı üç altındır. Muhammed’in maaŖı elli altın olsun.” (Ata, 1997, I: 187v8).

Hadica aydı: “Özgeler teri üç altun turur./ Muhammad teri ellig altun bolsun.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 427). “Khadıja said: “The others’ wages are three gold-pieces. Muhammad’s wages will be fifty gold-pieces.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 489).

AltmıŖ¹¹ ‘altmıŖ’

AltmıŖ sayı sözcüğünün her ne kadar etimolojisi hakkında bilgi bulunmasa da *altı* sayı sözcüğünün -*mıŖ* ekini almasıyla oluŖtuđu açıktır (Yılmaz Önder, 2003: 486).

Yumurtkanıı iç kapı teg içinde (6) perde bar erdi, taŖındın körünür erdi. Ol kubbeniı altmıŖ tünlükü bar erdi. Kaçan o tünlük-(7)-lerdin kün tüşse, ol gevherler yaruqluk bürürler erdi. Ol tünlükdin tüşen küne Belkıs secde kıılır erdi. “Tahtın içinde bir yumurtanın zarı kadar ince bir perde vardı. Biri dıŖarıdan görebiliyordu. Kubbenin altmıŖ penceresi vardı. GüneŖ ıŖıđı bu pencerelerden geçtiğinde, mücevherler ıŖıkla parlardı. Belkıs, bu pencereden giren güneŖe secde ederdi.” (Ata, 1997, I: 147r5-7).

Yumurtka-nıı iç kapı teg içinde [6] perde bar erdi, taŖındın körünür erdi. Ol kubba-nıı altmıŖ tünlükü bar erdi. Kaçan ol tünlük-[7]-lerdin kün tüşse, ol guharlar yaruqluk berürler erdi. /Ol tünlük-din tüşgen küne Bilqıs secde kıılır erdi./ (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 309). “Inside the throne there was a curtain, as fine as the membrane of an egg. One could see through it from outside. And the dome had sixty windows. When sunlight came through these windows, the jewels sparkled with light. Bilqıs lay prostrate worshipping the sun, whose light entered through the windows.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 359-360).

YetmiŖ ‘yetmiŖ’

YetmiŖ sayı sözü, *altmıŖ* sayı sözünde olduğu gibi, her ne kadar etimolojisi hakkında kesin bilgi bulunmasa da *yedi* sayı sözcüğünün -*mıŖ* ekini almasıyla oluŖtuđu açıktır (Yılmaz Önder, 2003: 488).

Dehkân aydı: (11) “Ol er hatun kim seni konağ kııldılar, ekisi hem pârŖa turur. YetmiŖ pâre elde ol kıızdın (12) körklüg kıız yok turur: Ol kıurtka yawlağ murdâr turur.” “Çiftçi Ŗöyle dedi: “Bu çift seni misafirperver bir Ŗekilde kar-

şıladı, ikisi de dindar insanlardır. Yetmiş farklı ülkede, ondan daha güzel bir kız yoktur. Yaşlı kadın çok kötüdür.” (Ata, 1997, I: 144r10-12).

Dihkan aydı: [11] “Ol er hatun, kim seni konak kıldılar, ikki-si hem parsa turur. Yetmiş pare el-de ol kızdın [12] körklüg kız yok turur. Ol kırtka yawlak murdar turur.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 302). “The farmer said: “That couple received you hospitably. And they are both pious people. Throughout seventy different lands there is no girl more beautiful than she is. The old woman is very wicked.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 352).

Seksen ‘seksen’

Seksen (<sekiz on) çarpma yöntemiyle kelime grubu hâlinde yapılmış olup zamanla kaynaşarak günümüz lehçelerinde tek kelime olarak kabul edilen bir sayı sözüdür (Yılmaz Önder, 2003: 488).

Zelîha aydı: bir kün koptum ol butğa barıp aydım: ‘Seksen yıl boldı şaşa tapınur-men. (8) Kıradım, kırtka boldum. Bu kün sendin üç hâcetim bar; revâ kılğıl. “Zelîha şöyle dedi: Bir gün kalktım o puta gidip sordum: ‘Seksen yıldır sana tapınıyorum. Yaşlandım, kocakarı oldum. Bu gün senden üç dileğim var, yerine getir.” (Ata, 1997, I: 109r7-8).

Zulayha aydı: “Bir kün koptum, ol but-ğa barıp aydım: ‘Seksen yıl boldı şaşa tapınur- [8]-men. Kıradım, kırtka boldum. Bu kün sendin üç hâcetim bar; reva kılğıl. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 196). “Zulaikhâ replied: “One day I got up, went before the idol and said: ‘For eighty years I’ve been worshipping you. I’ve grown old and turned into a decrepit hag. Today I have three requests of you; make them come true.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 226).

Toksan ‘doksan’

Toksan (< tokuz on) çarpma yöntemiyle kelime grubu hâlinde yapılmış olup zamanla kaynaşarak günümüz lehçelerinde tek kelime olarak kabul edilen bir sayı sözüdür (Yılmaz Önder, 2003: 489).

(19) *Sâre raziya’llâhu ‘anhâ tokşan yaşamış erdi. Oğul kıızı bolmadı. İbrâhîmniñ (20) âlinde Muḥammed Muştafâniñ nûri bar erdi. Sâreğa va ‘de kılmuş erdi: “Bu nur sendin (21) bolğan oğlanğa,” tēp.* “Sâre radiyallahü anhüm doksan yaşındaydı. Oğlu veya kıızı yoktu. İbrâhim’in alnında Muhammed Mustafa’nın nuru vardı. Sâre’ye şu sözü vermişti: “Bu nur senden doğacak olan oğlana (geçecek).” (Ata, 1997, I: 47v19-21).

[19] Sara rażiya'llāhu 'anhā **toĸsan** yaşamış erdi. Oğul kıızı bolmadı. İbrahum [20] alında Muĸammad Muştafâ-nıñ nurı bar erdi. Sara-ğa va'de kılmış erdi: "Bu nur sendin [21] bolğan oğlanga teggey," teb. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 85). "Sarah, God be pleased with her, was ninety years old. She had no sons or daughters. On Abraham's forehead was the light of Muĸammad the Chosen One. He had promised Sarah: "This light will pass on to the son who is to be born from you." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 98).

Ata'nın çalışmasında *āl* <A. 'aile, hanedan' olarak anlamlandırılmıştır. Ancak sözcük *a(l)ın* 'alın; ön, ön taraf' maddesine dahil edilmelidir.

Yüz 'yüz'

Halkğa yarağı çaĸlıĸ aşlık bërür erdi ve fakırlarğa (18) künde **yüz** tewe yüki aşlık şadaĸa bërür erdi, baylarğa satar erdi. Bahāsın melik ĸazinesıĸa (19) salur erdi. "(Yusuf) halka ihtiyaç duydukları kadar tahıl verirdi: Fakirlere günde yüz deve yükü tahılı sadaka olarak verirken, zenginlere satardı. Kazancını melikin hazinesine gönderirdi." (Ata, 1997, I: 92v17-19).

Halk-ğa yarağı caĸlıĸ aşlık berür erdi ve fakırlarğa [18] künde **yüz** tewe yüki aşlık şadaĸa berür erdi, baylarğa satar erdi. Bahasın malik ĸazına-sıĸa [19] salur erdi. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 170). "Joseph gave the people as much grain as they needed: He gave the poor one hundred camel-loads of grain each day as alms, whereas he sold grain to the rich. The profits from the grain he put in the king's treasury." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 196).

Miğ 'bin'

Zeliĸhā enegesi[ge] (6) **miğ** altun bërdi, **miğ** mişĸāl yıpar bërdi ve **miğ** aĸın kâfūr bërdi ve aĸır bahālĸğ eki ton [bërdi]. "Zeliĸhâ süt annesine bin altın, bin miskal misk; bin aĸrı kâfur ve deĸerli iki elbise verdi." (Ata, 1997, I: 80v5-6).

Zulayĸa anagesi-ge [6] **miğ** altun berdi, **miğ** mişĸal yıpar berdi ve **miğ** aĸrı kafur berdi ve aĸır bahālĸğ ikki ton berdi. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 146). "Zulaikhā gave her wet-nurse a thousand gold-pieces and she gave her a thousand *mithkāl*s of musk; she gave her a thousand *aghri* of camphor and two expensive robes." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 168).

Ata'nın çalıştığı metinde *miñ* ağın kâfûr şeklinde geçen söz öbeği Boeschoten-O'Kane metninde *miñ* ağı kafur biçiminde geçmekte metnin tercümesinde ise "a thousand *aghri* of camp-hor" biçiminde açıklanmaktadır. Ata'da *ağın*, Boeschoten-O'Kane'de *ağrı* olarak geçen ve tercümede *aghri* biçiminde açıklanan sözcük Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 153, 60 nolu dipnotta "A measure of weight || bir ağırlık ölçüsü" biçiminde açıklanmıştır. Bunun yanı sıra Ata neşrinde *enege* 'anne, üvey anne' biçiminde açıklanan sözcük Boeschoten-O'Kane'de *ana-ge* 'wet-nurse || süt anne' olarak anlamlandırılmıştır.

Metinde *miñ* 'bin' sayısına ek olarak Farsça *hezār* 'bin' asıl sayı sözcüğü de kullanılmıştır.

Hācer aydı: "Ey aħmak teħri yarlığı birle (4) bolsa *hezār cān fidā bolsun*," *tēdi*. "Hacer: "Ey aħmak, Tanrı'nın emrinde olursa, bin can feda edilebilir," dedi." (Ata, 1997, I: 51r3-4).

Hacar aydı: "Ay aħmak, Taħrı yarlığı birle [4] bolsa, *hazar can fida bolsun*," *tedi*. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 91). "Hagar said: "Oh foolish one, if it be at God's command, a thousand lives may be sacrificed." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 104).

1.1 Sayı Grubu Şeklinde Oluşturulanlar¹²

Tağı ayıñşlar: *Mevlī körkni miñ ülüş kıldı. Tokuz [yüz] (6) toқsan toқuznu Yūsufğa bērdi, bir ülüşni tükel 'ālemlarğa bērdi*. "Ve şöyle demişler: Mevlâ güzelliğini bin parçaya böldü. Dokuz yüz doksan dokuzunu Yūsuf'a verdi, bir parçasını da diğer tüm canlılara dağıttı." (Ata, 1997, I: 67r5-6).

Tağı ayıñşlar: *Mavlā körk-ni miñ ülüş kıldı. Tokқuz [yüz] [6] toқsan toққuznu Yusuf-ğa bērdi, bir ülüşni tükel 'alam-larğa berdi*. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 121). "It has also been related: The Lord divided beauty into one thousand parts. Nine hundred and ninety-nine parts He gave to Joseph, one part He gave to all other creatures in the world." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 140).

1.1.1 eksük 'eksik, noksan' Sözcüğüyle Kurulanlar

Ellig eksük miñ (5) yıl da 'vet kıldı seksen kişi müsülmān boldılar, imān keltürdiler; yarımı er, yarı[mı] (6) ĥatunlardın .Özge ĥiç kişi müsülmān bolmadı. Kün sayu emgegi artuқraқ boldı. "(Nuh) dokuz yüz elli yıl boyunca

onları inanmaya davet etti. Seksen kiŖi Müslüman oldu, iman etti; bunların yarısı erkek yarısı kadındı. BaŖka hiç kimse Müslüman olmadı. Günden güne sıkıntısı daha da arttı.” (Ata, 1997, I: 23v4-6).

Ellig egsük miñ [5] yıl da' vat kıldı. Seksen kiŖi musulman boldı-lar, iman keltürdi-ler, yarımı er, yarımı [6] hatun-lardın. Özge heç kiŖi musulman bolmadı. Kün sayu emgeki artukrak boldı. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 42-43). “For nine hundred and fifty years Noah called them to the faith.

Eighty persons became true believers and were converted; half of these were men, half of them women. No one else became a true believer. From one day to the next his suffering increased.” (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 50).

Metinde, *eksük* ‘eksik, noksan’ sözcüğüyle kurulan *ellig eksük miñ* ‘dokuz yüz elli’ sayı grubu Ŗeklindeki sayı 3 defa geçmektedir. Bunun dıŖında metinde, *eksük* ‘eksik, noksan’ sözcüğüyle kurulan sayı grubuna rastlanmamıŖtır.

1.2 Sayı Öbekleri Ŗeklinde OluŖturulanlar

Çok özel bir sayı öbeği olan ve Orhon yazıtlarında 11-19 arası sayılarla 21-39 arası sayılarda görölen bu durum *KıŖaŖaŖı 'l-Enbiyā* adlı eserde de tek bir örnekte varlığını devam ettirmektedir.

Ba'zılar ayımıŖlar yarlığ: buzağuğa tapunđanlar bir tokuz sıbt, ewlerindin [127v] (1) çıkıp kapuğlarında baŖların yalağ kılıp kıbleğa karŖu tizin çöküp boyunların kılıçđa (2) sunup öltürsünler. “Diğerleri, gelen İlahî bir emri Ŗu Ŗekilde beyan etmiŖlerdir: Buzağıya ve dokuz (buçuk) kavmine tapanlar evlerinden çıkıp kapılarının önünde baŖlarını çıplak bırakıp kıbleye karŖı diz çökerek baŖlarını kılıçtan geçirsinler.” (Ata, 1997, I: 127r21-127v2).

Ba'zı-lar ayımıŖlar: /Yarlığ [boldı]/: “Buzağuğa tapunđan-lar, tokkuz yarım sıbt, ew-lerindin [1] çıkıp kapuğlarında baŖların yalağ kılıb kıbla-đa karŖu tizin çöküb boyun-ların kılıç-đa [2] sunub oltursunlar. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 266). “Others have related: A divine command came: “Let those who have worshipped the calf, the nine [and a half] clans, come forth from their houses and kneel down before their doors. Let them bare their heads while facing the direction of Mecca, and offer their heads to the sword.” (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 308).

Boeschoten-O'Kane'nin çalıŖmasında geçen yukarıdaki örneğin tercümesi Ŗu Ŗekildedir: “Diğerleri: İlahi bir emir geldi: “Buzağıya, dokuz buçuk kavmine tapanların evlerinden çıkıp kapılarının önünde diz çökmesine izin

verin. Mekke istikametine bakarken başlarını çıplak bırakıp başlarını kılıçtan geçirmelerini önerin.” Ata’nın çalışmasında yer alan *bir tokuz* sayı öbeği Boeschoten-O’Kane’nin çalışmasında *tokkuz yarım* biçiminde geçmektedir. Bu açıdan bakıldığında sayı öbeği; “1.4.2 *yarı* ‘yarı’ ve *yarım* ‘yarı, yarım, buçuk’ Sözcüğüyle Kurulanlar” başlığı altına alınmalıdır.

1.3 Niteleme Yapıları¹³

Yüzler ve binler niteleme yapıları ya da öbekleridir (Tekin, 2016: 121).

Yana bir rivâyetde: Tört yüz yıl yaşar erdi. (19) Tūfānda kēdin üç yüz ellig yıl tirildi. Kamuġni miñ yēti yüz yıl bolur. “Başka bir rivâyete göre (Nuh peygambere peygamberlik geldiğinde) dört yüz yaşındaydı. Tufandan sonra üç yüz elli yıl yaşam sürdü. Hepsi bin yedi yüz yıl etmektedir.” (Ata, 1997, I: 25r18-19).

Yene bir rivayat-da: Tört yüz yaşar erdi. [19] Tufan-da keğin üç yüz ellig yıl tirildi. Kamuġni miñ yētti yüz yıl bolur. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 45). “According to another account: He was four hundred years old. He lived on for three hundred and fifty years. All together that makes one thousand and seven hundred years.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 53-54).

Verilen örneklerde görüldüğü üzere iki metinde de yer alan *tūfānda kēdin/ tufan-da keğin* ‘tufandan sonra’ zaman zarfı yapısı Boeschoten-O’Kane’nin yaptığı tercümede karşılık bulamamaktadır.

Yarlıġ keldi: Ey İbrāhīm, İsmā’ilni maña tapşurġıl. Arkasındın bir (9) yalawaç idġay-men, Muĥammed Resūlu’llāh atlıġ. Eger ol yalawaç bolmasa, yüz miñ yēgirmi tört miñ (10) yalawaçlar; sen me bolmaġay erdiñ. Kamuġni anıñ sewüklüki üçün yaratdım. “Emir geldi: “Ey İbrāhīm, İsmâil’i bana gönder. Onun soyundan Muhammed Resulallâh adlı bir peygamber göndereceğim. Eğer o peygamber olmasaydı, yüz yirmi dört bin peygamberle birlikte sen de olmayacaktın. Hepsini ona olan sevgimden yarattım.” (Ata, 1997, I: 54r8-10).

Yarlıġ keldi: “Ay İbrahim, İsmâ’il-ni maña tapşurġıl. Arkasındın bir [9] yalawaç idġay-men, Muĥammad Rasulullah atlıġ. Eger ol yalawaç bolmasa, yüz miñ yigirmi dört miñ [10] yalawaç-lar, sen me bolmaġay erdiñ. Kamuġni anıñ sewüklüki üçün yaratdım.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 97). “The words came down: “Oh Abraham, leave Ishmael to Me. Through his lineage I will send a prophet called Muĥammad, the Messenger of God. Were it not for the existence of this Prophet, the one hundred and twenty-four thousand

prophets would not exist, nor would you exist. I have created all of them out of My love for him.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 111).

Bu ol er turur kim kıyâmet küni (20) bolsa âmennâ ve şaddaknâ tümen miñ ‘âşî anıñ dudak tepretmeki birle yarlıkanğay. “O, kıyamet günü geldiğinde —inandık ve tasdik ettik— Tanrı’nın dudaklarını hareket ettirerek on milyon günahkarı kurtarmasına neden olacak kişidir.” (Ata, 1997, I: 184r19-20).

Bu ol er turur kim kıyamât küni [20] bolsa, ‘âmannâ wa-şaddaknâ’ tümen miñ ‘aşı anıñ dudak tepretmeki birle yarlıkatğay.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 422). “He is the man who, when the Day of Judgement arrives —we believe in it and consider it to be real— will cause God to redeem ten million sinners by moving his lips.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 483).

1.4 Kesir Sayıları

1.4.1 *sıñar* ‘yarım yarı, bir çiftin teki’ Sözcüğüyle Kurulanlar

İnşâ’allah temekni unutdı. Ol keçe kamuğ hatunlarığa (15) bardı. Seksen tokuzu hāmile bolmadı, birisi hāmile boldı. Bir oğlu tuğdı, sıñar kolluğ, sıñar [16] adaklığ, sıñar közluğ, sıñar kulaklığ. “İnşâallah demeyi unuttu. O gece tüm hanımlarının yanına gitti. Seksen dokuzu hamile kalmadı, biri hamile kaldı. Bir oğlu doğdu ama sadece bir kolu, bir bacağı, bir gözü ve bir kulağı vardı.” (Ata, 1997, I: 145v14-16).

‘Inşâ’allahu’ temek-ni unutdı. Ol keçe kamuğ hatun-larığa [15] bardı. Seksen tokkuzu hāmile bolmadı, birisi hāmile boldı. Bir oğlu tuğdı, sıñar kolluğ, sıñar [16] adaklığ, sıñar közluğ, sıñar kulak-lığ. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 306). “He forgot to add: ‘*Godwilling!*’ That night he visited all his wives. Eighty-nine of them didn’t become pregnant. One wife did, and a son was born, but it had only one arm, one leg, one eye and one ear.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 356).

Metinde *sıñar* ‘yarım yarı, bir çiftin teki’ sözcüğüyle kurulan kesir sayılarına *sıñar* ađak ‘tek ayak’ 3 defa, *sıñar* köz ‘tek göz’ 4 defa, *sıñar* kol ‘tek kol’ 1 defa, *sıñar* kulak ‘tek kulak’ 1 defa, *sıñar* yaňak ‘tek yanak’ 1 defa, *sıñar* but ‘tek bacak’ 1 defa olmak üzere toplam 11 örnekte rastlanmıştır.

1.4.2 *yarı* ‘yarı’ ve *yarım* ‘yarı, yarım, buçuk’ Sözcüğüyle Kurulanlar

İbrāhîmni Sāre birle keltürdi. (12) Sāre başınğa kettān çadır örtünüp kirdi. Melik İbrāhîmğa taht üze orun bērdi. (13) Sāre yime İbrāhîm katında oltur-

di. Melik aydı: *Ey ‘Abda’llāh, meniñ mālīm mülkümnñ nihāyeti yok. (14) Yarusını saña bēreyin,*” tēdi, “*karındaşıñnı maña bērgil,*” tēdi. “İbrâhim’i Sâreyle birlikte getirdi(ler). Sâre başına keten örtü örtünüp (içeri) girdi. Melik, İbrâhim’i taht üzerine oturttu, Sâre de İbrâhim’in yanında oturdu. Melik şu şekilde söyledi: “Ey Allah’ın kulu, benim servetim ve mallarım sınırsızdır. (Bunların) yarısını sana vereyim, (kız) kardeşini bana ver, dedi.” (Ata, 1997, I: 45v11-14).

İbrahim-nı Sara birle keltürdiler. [12] Sara başınga kettan çadir örtünüb kirdi. Malik İbrahim-ğa taht üze orun berdi. [13] Sara yēme İbrahim katında olturdi. Malik aydı: “Ay ‘Abdullah, meniñ malım mülküm-nñ nihayadı yok. [14] Yarusını saña bereyin,” tedi, “*karındaşıñnı maña bergil,*” tedi. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 81) “They brought Abraham and Sarah. Sarah entered, her head covered with a linen veil. The king seated Abraham on a throne, and Sarah sat down close to Abraham. The king said: “Oh ‘Abdallāh, my wealth and my possessions are boundless. I’ll grant you half of them. Give me your sister.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 94).

Metinde, *yarı* ‘yarı’ şeklinde kurulan kesir sayılarının kullanımına 1 defa, *yarım* ‘yarı, yarım, buçuk’ sözcüğüyle kurulan kesir sayılarının *yarım* ‘buçuk, yarım’ şeklindeki yalın yahut *y.+hâl* eki almış kullanımına 31 defa, asıl sayı + *yarım* şeklinde oluşturulan *eki yarım* ‘iki buçuk’ sayısına 6 defa, *tokuz yarım* ‘dokuz buçuk’ sayısına 3 defa olmak üzere toplam 41 örnekte rastlanmıştır.

1.4.3 *ülüş* ‘parça, pay’ Sözcüğüyle Kurulanlar

Aydı: “İlāhī, ümmet tileyür-men.” Hiṭāb keldi: “Üç ülüşde ekisin (17) bağışladım.” “Cevap verdi: “İlāhi, ümmet diliyorum.” Hitap geldi: “Üçte ikisini bağışladım.” (Ata, 1997, I: 211v16-17).

Aydı: “İlahi, ümmat tileyür-men.” Hiṭāb keldi: “Üç ülüş-de ikki-sin [17] bağışladım.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 477). “He said: “My God, I want my community.” The words came: “I place two thirds of them at your disposal.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 547).

Hiṭāb (18) keldi: “Altı ülüşde beşin bağışladım. Eger bir ülüşin bağışlasam, tañla. Maḥşer künide (19) ḥalāyık yığılmışda seniñ şefā’atñ meniñ rahmetim kayda belgürgey “Cevap geldi: Altıda beşini bağışladım diğēr bir payını bağışlarsam, yarın insanlar kıyamet günü toplandıklarında şefaatin ve benim rahmetim nasıl ortaya çıkar?” (Ata, 1997, I: 211v17-18).

Hıtab [18] keldi: "Altı ülüş-de beşin bağışladım. Eger bir ülüşin bağışlasam, tañla Mahşar künde [19] ħala'ıķ yığılmıŝ-da, seniñ şafa'atıñ meniñ rahmatım ħayda belgürgey?" "The words came: "I place five-sixths of them at your disposal. If I were to pardon the other sixth, how would your intercession and My mercy become manifest when tomorrow the people assemble on the Day of Resurrection?" (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 547).

Metinde *ülüş* 'parça, pay' sözcüğüyle kurulan kesir sayısına 2 örnekte rastlanmıştır.

1.4.4 Lokatif Ekiyle Kurulanlar

Tünnüñ üçde biri (17) keçmiş erdi. Cebrā'il, Mikā'il taķı on feriştelere yigitler şüretinçe Lütnüñ ħapuğıña (18) keldiler. "Gecenin üçte biri geçmişti. Cebrâil, Mikâil ve on melek delikanlı sûretinde Lût'un kapısına geldiler." (Ata, 1997, I: 60r16-18).

Tün-nüñ üçde biri [17] keçmiş erdi. Cabra'il, Mika'il taķı on ferişte-ler yigitler şuratınça Luṭ-nüñ ħapuğıña [18] keldiler. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 108). "One third of the night had passed. Gabriel, Michael and the ten angels came to Lot's door in the shape of young men." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 126).

(8) Yıl tükendi erse, māl tawarın onda birin çıkardılar. Eki miñ koy, üç miñ tewe, yēti (9) miñ uy boldı. Ķamuğın İsmā'il-ğa bērdiler. Yıl sayu mundağ ħılır erdiler. "Yıl bitince malların ve hayvanların onda birini çıkardılar. İki bin koyun, üç bin deve, yedi bin sığır oldu. Tamamını İsmâil'e verdiler. Her yıl aynısını yaptılar." (Ata, 1997, I: 49r8-9).

[8] Yıl tükendi erse, mal tawarınñ onda birin çıkardı-lar. İkki miñ koy, üç miñ tewe, yētti [9] miñ uy boldı. Ķamuğın İsmā'il-ğa bērdi-ler. Yıl sayu mundağ ħılır erdi-ler. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 87). "When the year had passed, they brought forth one tenth of their cattle. This amounted to two thousand sheep, three thousand camels and seven thousand oxen. They gave all of these to Ishmael. Every year they did the same." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 100).

Metinde lokatif ekiyle kurulan kesir sayılarına; *üçte biri* 'üçte biri' 4 defa, *beşde birin* 'beşte birini' 1 defa, *törtde bir* 'dörtte bir' 1 defa, *törtde üçü* 'dörtte üçü' 1 defa, *onda biri* 'onda biri' 3 defa, *onda beşisi* 'onda beşi' 1 defa olmak üzere toplam 11 örnekte rastlanmıştır.

2. Sıra Sayıları¹⁴

Asıl sayı sözcüklerine *+Inç / +InçI / +UnçU* ve *+lAnçI* ekleri getirilerek yapılır. Bunlara *ilk* ‘ilk, ilk önce’, *evvel* ‘ilk, önce’ *evvelĠI* ‘ilk, önceki’ kelimesi de dâhil edilebilir.

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm biz Ya'kūb oĝlanları evvel Rūbīl, (21) êkinç Şem'un, üçünç Yehūdā, törtünç Lāvī, beşinç Cād, altınç Dān, yêtinç Yefsār, [73v] (1) sekinc Yestāhir, tokuzunç Zibātūk ba'zı rivāyetlerde Riyālūn temişler, onunç Kāzervā. “Bismillāhirrahmānirrahīm. Biz Yakūb’un oĝlanlarıyız: Birinci, Rūbīl; (21) ikinci, Şem’un; üçüncü, Yehūdā; dördüncü, Lāvī; beşinci, Cād; altıncı, Dān; yedinci, Yefsār; [73v] (1) sekizinci, Yestāhir; dokuzuncu, Zibātūk bazı rivāyetlere göre: Riyālūn; onuncu, Kāzervā.” (Ata, 1997, I: 73r20-73v1).

Bi-smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīmi. Biz Ya'qub oĝlanları—avval Rubil, [21] ikkinçi Şim'un, üçünç Yahuda, törtünç Lavı, beşinç Kađ, altınç Dan, yêtinç Niftal, [1] sekkizinç Yaşahar, tokkuzunç Zabulun—ba'zı rivayat-da Riyalun temişler—, onunç Aşar— (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 132). “*In the name of God, the Compassionate, the Merciful. We are Jacob’s sons: first, Reuben; second, Simeon; third, Judah; fourth, Levi; fifth, Gad; sixth, Dan; seventh, Naphtali; eighth, Issachar; ninth, Zebulun—according to some accounts: Riyālūn—; tenth, Asher.*” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 153).

3. Topluluk Sayıları

3.1 +(X)z Ekiyle Oluşturulan Topluluk Sayıları

Asıl sayı sözcüklerine *+(X)z* eklerinden uygun olanı getirilerek yapılır.

Ciblīt (15) Tibit êkisi kavuşular êrse, êkiz oĝlanlar tuĝurdı. “Ciblīt ve Tiblīt (birbirlerine) kavuştuklarında, (Ciblīt) ikiz evlat doğurdu” (Ata, 1997, I: 4r14-15).

Ciblit [15] Tiblit ikki-si kavıştı-lar êrse, ikkiz oĝlanlar tuĝurdı. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 9). “After Jiblīt and Tiblīt had mated, Jiblīt gave birth to twins” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 11).

Metinde *êkiz* ‘ikiz’ kelimesi 4 yerde geçmektedir. Metinde başka *+(X)z* ekiyle oluşturulan topluluk sayısına rastlanmamıştır.

3.2 +AgU Ekiyle OluŖturulan Topluluk Sayıları

Asıl sayı sözcüklerine +AgU eki getirilerek yapılır.

Hūd peygamber du'ası (20) birle Mevlī 'azze ve celle olarga üç yıl yağın ığmadı. 'Aciz boldılar. Üçegü kurbānlar kılıp (21) yığın tileyü barmıŖ erdiler. “Hūd peygamberin duasıyla Mevlā (a.c.) onlara üç yıl yağmur göndermedi. Çaresiz kaldılar. Üçü birden kurbanlar kesip yağmur yağması için yalvarmaya gelmiŖti.” (Ata, 1997, I: 29v19-21).

Hud payğambar du'ası [20] birle Mavlā 'azza wa-calla olarga üç yıl yağın ığmadı. 'Aciz boldı-lar. Üçegü kurban-lar kılıb [21] yağın tileyü barmıŖ erdiler. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 54) “In response to the prophet Hūd's prayers, the Lord, He is mighty and glorious, didn't send the 'Ādites rain for three years. They were in dire straits. These three men had come to perform a sacrifice and beg for rain.” (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 62).

Metinde *biregü* ‘biri, birisi’ kelimesi 87 kez, *ekegü* ‘ikisi, her ikisi’ kelimesi 73 kez, *üçegü* ‘üçü, üçü birden’ kelimesi 17 kez, *törtөгü* ‘dördü, dördü birden’ kelimesi 3 kez, *büşegü* ‘beŖi, beŖi birden’ kelimesi 3 kez, *altağü* ‘altısı, altısı birden’ kelimesi 2 kez kullanılmıŖtır. Bunlar dıŖında metinde +AgU ekiyle oluŖturulan topluluk sayısına rastlanmamıŖtır.

3.3 +Av (< +AgU) Ekiyle OluŖturulan Topluluk Sayıları

Asıl sayı sözcüklerine +Av eki getirilerek yapılır.

Yana birevni saldılar; anıñ birle 'ahd kıldılar: (13) “Körgeñiñdin bizge ħaber bergil, tēp. Ol hem mindi erse, özin naru saldı; ħiç nime sözlemedi. “(Duvara tırmanması için) baŖka birini gönderdiler; onunla ne gördüğünü söylemesi için sözleştiler. Duvarı ölçtükten sonra, ħiçbir Ŗey söylemeden kendisini içeri attı. (Ata, 1997, I: 173v12-13).

Yene birevni saldılar; anıñ birle 'ahd kıldılar: [13] “Körgeñiñdin bizge ħabar bergil,” teb. Ol hem mindi erse, özin naru saldı; heç neme sözlemedi. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 393). “They sent another person up the wall; they had him promise to tell them what he saw. After he had scaled the wall, he too threw himself inside without saying anything. (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 458).

Metinde *birev* ‘biri’ kelimesi 3 yerde geçmektedir. Metinde baŖka +Av ekiyle oluŖturulan topluluk sayısına rastlanmamıŖtır.

3.4 +*ALA* (<+*AgU+IA*) Ekiyle Oluşturulan Topluluk Sayıları

Asıl sayı sözcüklerine +*ALA* eki getirilerek yapılır.

Mevlâ ta 'ālâ (14) kudreti birle êkelesi kız boldılar. Uçmağdın bir hür ıdu bêrdi. Bu tört kızını tört-(15)-güğe bêrdi. Kamuğ bir sûretliğ erdi, öz kızını tanıyu bilmedi. “Mevlâ'nın kudretiyle ikisi kıza dönüştü. (Mevlâ) cennetten bir huri gönderdi. (Nuh) bu dört kızını dördüne verdi. (Kızların) hepsi aynı görünüyordu. Kendi kızını tanıyamadı.” (Ata, 1997, I: 27v13-15).

Mavlâ ta 'ālâ [14] kudratı birle ikkilesi kız boldı-lar. Uçmağ-dın bir hür ıdu berdi. Bu tört kızını tört-[15]-güğe berdi. Kamuğı bir surat-lığ erdi, öz kızını tanıyu bilmedi. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 49). “Through the Lord's omnipotence, He is exalted, they both changed into girls. From Paradise God sent a houri. Noah gave these four girls to the four men. The girls all looked the same. He couldn't recognize his own daughter.” (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 58).

Olar keldi erse, katılmağ. Sançışğa keldiler erse, barıñ onula-(9)-sınıñ başın kesip maña keltürün. “Onlar (yalvarmak için) geldilerse, onlara katılmayın. Savaşmak için geldilerse gidin onunun da başını kesip bana getirin.” (Ata, 1997, I: 64r8-9).

Olar [yalbaru] keldi erse, katılmağ. Sançış-ğa keldiler erse, barıñ onula-[9]-sınıñ başın kesib maña keltürün. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 115). “If they've come to implore, leave them alone. If they've come to fight, go cut off the heads of the ten of them and bring them to me.” (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 134).

Metinde *êkele* ‘ikisi birden’ kelimesi 2 yerde, *üçele* ‘üçü birlikte’ kelimesi 2 yerde, *onula* ‘onu birlikte’ kelimesi ise 1 yerde geçmektedir. Metinde başka +*ALA* ekiyle oluşturulan topluluk sayısına rastlanmamıştır.

4. Üleştirme Sayıları

Asıl sayı sözcüklerine +*Ar* /+*şAr* ekleri getirilerek yapılır.

Fermân keldi; tegme bir tınlığdın birer cüft alıp kimige kivürgil, uruğları [24v] (1) kesilmesün, bir erkek bir tişi. “Emir geldi: “Soyları tükenmesin diye her bir canlıdan birer çift, bir erkek bir dişi, alıp gemiye bindir.” (Ata, 1997, I: 24r22).

Farman keldi: "Tegme bir tınlıg-dın birer cüft alıb kemige kiwürgil, uruğları [1] kėsilmesün, bir erkek bir tişi. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 44). "The command arrived: "Take one pair of each living creature and put them aboard the Ark, one male and one female, so that their kind shall not be extinguished." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 51).

Anda kedin menāreğa ağıp yana aydı: "Ey melik üçegü öñünde otururlar. (21) Tegresinde yegirmişer tikim yaz çeçekleri açılmış, çeşmeler ağa turur, ħurmā yığacı ötmış." "Daha sonra (Lamkân) minareye çıkıp tekrar etti: Ey melik, üçü birden (İbrahim'in) önünde oturuyorlar. Etrafında yirmişer bahar çeçeği açmış, çeşmeler akıyordu, hurma ağacı yetişmişti." (Ata, 1997, I: 42r20-21).

Anda keğin manara-ğa ağıdı kördi: Üçegü öñünde otururlar. [21] Tegresinde yigirmi-şer tikim yaz çeçekleri açılmış, çeşme-ler ağa turur, ħurma yığacı /ünmiş/. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 76). "Then Lamkân ascended the tower and saw that three persons were sitting before Abraham, twenty beds of spring flowers were blossoming around him and springs were streaming and a date-palm had arisen. (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 88).

Boeschoten-O'Kane'nin metnine göre cümle tercümesi aşağıdaki gibidir.

"Sonra Lamkân minareye çıktı ve İbrahim'in önünde üç kişinin oturduğunu gördü. Yirmi bahar çeçeği onun etrafında çiçek açıyordu, çeşmeler akıyordu ve bir hurma ağacı ortaya çıkmıştı."

Metinde *birer* 'birer' kelimesi 15 yerde, *ekişer* 'ikişer' kelimesi 1 yerde, *üçer* 'üçer' kelimesi 1 yerde, *bēşer* 'beşer' kelimesi 2 yerde¹⁶, *yegirmişer* 'yirmişer' kelimesi ise 1 yerde geçmektedir. Metinde başka +Ar /+şAr ekleriyle oluşturulan üleştirme sayısına rastlanmamıştır.

5. Katlama Sayıları

Bir eylemin belli bir zaman süresi içinde kaç kez yapıldığını belirten sayılardır.

5.1 Asıl Sayı + *yol* veya Asıl Sayı + *yolt* (< *yöl* 'yol, sefer' + 3. kişi iyelik eki)¹⁷

Aymışlar: Tört miñ yolt tört miñ er yığıldı. Benī İsrā'ıl ma ħamuğ ħāzır boldılar. (3) Altmış kaçır yüki¹⁸ cādū keltürdiler. "Demişler: Dört bin kez dört bin yiğit toplandı. İsraililerin de hepsi vardı. Altmış katır yükü cadı getirdiler." (Ata, 1997, I: 112v2-3).

Aymışlar: Tört miñ yolı dört miñ er yığıldı. Bani İsrâ'ıl me kamuğ hazır boldılar. [3] Altmış kaçır yüki cadu[luk] keltürdiler. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 275). "It has been related: Four thousand times four thousand men were assembled. The Israelites, too, were all present. Sixty mule-loads of magic devices were brought." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 273).

Metnin tercümesi Boeschoten-O'Kane'nin çalışmasına göre şu şekildedir:

"Demişler: dört bin kez dört bin yiğit topladı. İsraililerin de hepsi vardı. Altmış katır yükü büyücülükte kullanılan alet getirdiler."

5.2 Asıl Sayı + *ķurla*¹⁹ 'defa, kez, kere'

Ba'zı 'ulemā raħimehumu'llāhü 'aleyhim ecma'in ayturlar: Bu sözlerde ěki dürüst rivāyet keldi (10) erse, cem' ķılmaķı evlāraķ boldı, mi'rac ěki ķurla boldı: Biri uykuda biri oyğaq erke. "Bazı din alimleri, radiyallahü anhüm ecmaîn şu şekilde belirtmişlerdir: Eğer bu konuda iki güvenilir ayet ortaya çıktıysa, onları birleştirmek daha iyidir: Miraç iki kez oldu; biri uykusunda, diğeri uyanıkken." (Ata, 1997, I: 217v9-10).

Ba'zı 'ulama raħimahumu llāhu 'alayhim acma'ına ayturlar: Bu sözde ikki durust rivayat keldi [10] erse, cam' ķılmaķı avlā-raķ boldı. Mi'rac ikki ķurla boldı: Biri uykuda, bir[i] oyğaq erke. (Boeschoten, O'Kane, 2015, I: 487). "Some religious scholars, God be pleased with them all, say: If two reliable traditions have come down about this, it is better to combine them: The Ascension took place twice; once in his sleep, and once while he was awake." (Boeschoten, O'Kane, 2015, II: 559).

Metinde, asıl sayı + *ķurla* kelimesi ile yapılan katlama sayılarında *bir ķurla* 'bir kez' kelimesi 1 kez, *ěki ķurla* 'iki kez' kelimesi 2 defa, *üç ķurla* 'üç kez' kelimesi 5 defa, *miñ ķurla* 'bin kez' kelimesi ise 1 defa geçmektedir. Metinde, bu sayılardan başka asıl sayı + *ķurla* şeklinde oluşturulan katlama sayısına rastlanmamıştır.

5.3 Asıl Sayı + *ança*²⁰ 'o kadar, kat'

Aydı: (16) "Bir ança ĥalk birle kimige kirdük, bir teñiz kırağında ĥalāyık bar erdi, yawlaķ yolsuz (17) kāfir. Mevlī ta'ālā kamuğnı ġarķ ķıldı. Men yalguz ķaldım. İmdi Ĥaķ ta'ālāğa şükr ķılur-men," tēdi. "Cevap verdi: "Birçok insanla gemiye bindik çünkü deniz kıyısında yoldan sapmış, kâfir insanlar vardı. Mevlâ hepsini suya batırdı, bir tek ben kaldım. Şimdi yaratıcıya şükrediyorum," dedi." (Ata, 1997, I: 36v15-17).

(aydı) [16] Aydı: “**Bir ança** halk birle kēmige kirdük, bir tajiz kırağında hala 'ıķ bar erdi, yawlak yolsuz [17] kafir: Mavlā ta 'ālā kamuğını ğark kıldı. Men yalguz kaldım. Emdi haķ ta 'ālā-ğa şukr kıılır-men,” tedi. (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 66). “The man replied: “I boarded a ship with a number of people because on the shore there were people who were greatly misguided and given to unbelief. The Lord, He is exalted, drowned the mall, and I alone remain. Now I’m giving thanks to the Almighty, He is exalted.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 75-76).

Metinde *bir ança* ‘bir kere, bir kat’ kelimesi 16 defa, *eki ança* ‘iki kere, iki kat’ kelimesi 2 defa, *on ança* ‘on kere, on kat’ kelimesi 2 defa geçmektedir. Metinde, bu sayılardan başka Asıl sayı + *ança* şeklinde oluşturulan katlama sayısına rastlanmamıştır.

5.4 +*LANç* Ekiyle Oluşturulanlar

(2) **Èkkilenç** erim ‘Azîz²¹ ğannîn erdi belgülig

Tirig erkeñçe tükelge kâhir²² erdi ğunneti

(2) “İkinci kocam Azîz apaçık bir şekilde iktidarsızdı. Yaşadığı sürece, iktidarsızlığı tamamen ortadaydı.” (Ata, 1997, I: 110v2).

[2] **İkkilenç** erim ‘Aziz ‘innin erdi belgülig

Tirig erkeñçe tükel-ge žahir erdi ‘unnatı (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 199). “Secondly, my husband Potiphar was clearly impotent. As long as he lived, his impotence was perfectly clear.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 229).

Metinde +*LANç* ekiyle oluşturulan katlama sayısı *èkkilenç* ve *iklençi* ‘ikinci’ şeklinde 2 defa geçmektedir. Bunun dışında +*LANç* ekiyle oluşturulan başka bir katlama sayısına rastlanmamıştır.

Metinde bu yollarla oluşturulan katlama sayı sözcüklerine ek olarak Arapça *nevbet* ‘kez, kere, defa’ sözcüğüyle de katlama sayısı oluşturulmuştur.

Kaçan *Ħadîcenîñ teve-(15)-leri teprese, kamuğ Kureyşîler anıñ arķışı birle barur erdiler. Tegme yılda èki nevbet ticâret (16) kıılır erdiler, biri kıış, biri yay. “Ne zaman Hatîce’nin develeri hareket etse, tüm Kureyşîliler onun arkasından giderdi. Yılda iki kez ticaret yaparlardı, biri kıışın biri yazın.”* (Ata, 1997, I: 186v14-16).

*Kaçan Hadica-nın teve-[15]-leri teprese, kamuğ Kurayşi-ler anıñ arqısı birle barur erdiler. Tegme yılda **ikki navbat** ticarat [16] kılur erdiler; biri kış, biri yay.* (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 426). “When Khadija’s camels set out, all of the Quraish saw off her caravan. They undertook trading twice every year, once in the winter and once in the summer.” (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 487).

Asıl sayı+ *nevet* ‘kez, kere, defa’ şeklinde oluşturulan katlama sayısı metinde 1 defa kullanılmıştır.

6. Belirsizlik Sayıları

Kışaşü’l-Enbiyâ’da tespit ettiğimiz belirsizlik sayılarını yahut belirsiz miktarları ifade eden sözcükler şunlardır:

6.1. Alıntı Belirsizlik Sayıları

Orta Farsçadan:

kamu-kamuğ (h’m’g /hāmāg/ all; whole || hep, hepsi, bütün) (Durkin-Meistererst, 2004: 173a)

Farsçadan:

besī ‘çok, fazla’, *hīç* ‘hiç’, *pāre* ‘parça’
bisyār ‘çok’, kaç ‘kaç, bir kaç’,
her ‘her, bütün, hep’, *kem* ‘az’,

Arapçadan:

ba’zı ‘bazı, bazıları’, *fi’l-cümle* ‘tamamı, hepsi’,
cemī ‘hep, bütün’, *tamāmī* ‘hepsi’
cümle ‘hep, bütün, herkes’,

Farsça + Arapçadan:

be-gāyet ‘son derece, pek çok’.

6.2 Trkke Belirsizlik Sayıları

ağın~eğin 'başka, diğer', *barı* 'hep, bütün, hepsi; *tegme* 'her, her bir',
asru 'çok', *az* 'az', tamamıyla, hepten', *telim* 'çok, fazla, pek çok',
barça 'hep, bütün; bütünü, *başa~başa* 'başka, ayrı', *tp* 'hep, hepsi',
hepsi', *biraz* 'biraz, az', *tkel* 'hep, bütün',
neeme 'ne kadar, nice', *kş* 'çok'

Ayrıca bazı fiilden türemiş son çekim edatları belirsiz sayılar durumuna girmiştir (Gabain: 1995)

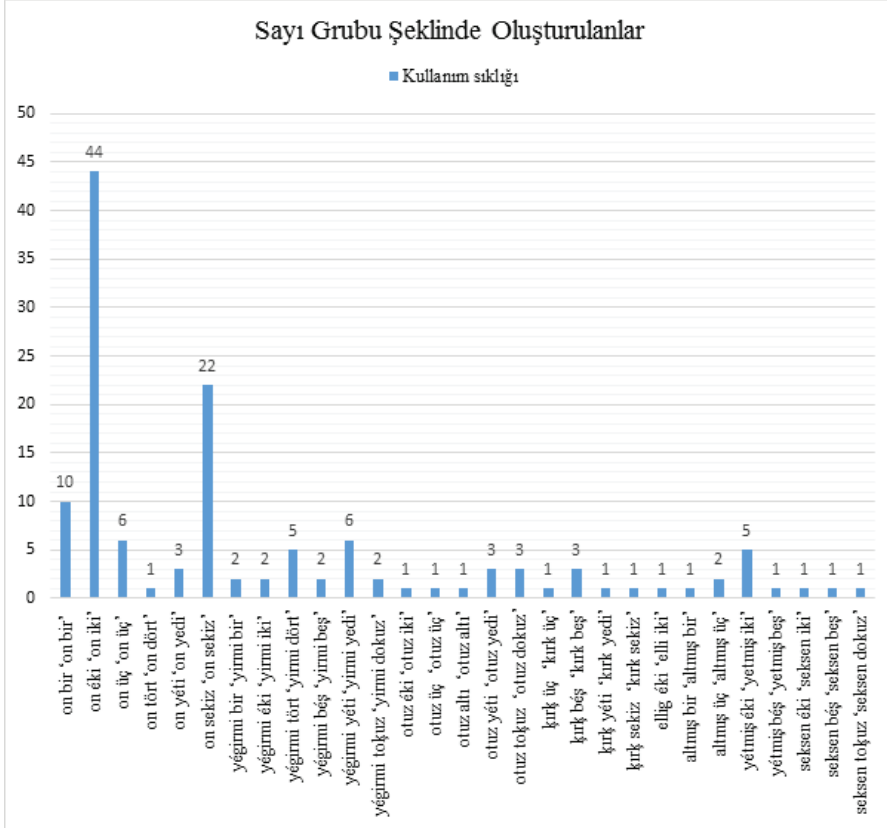
sayu/ı 'her'

bütün 'bütün, tam'

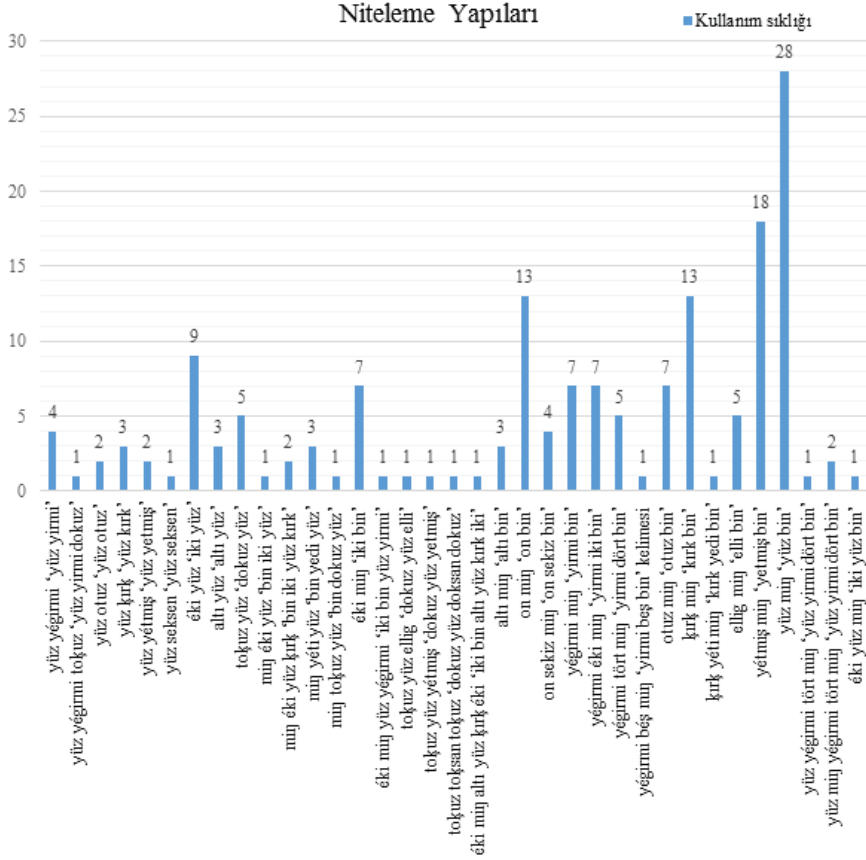
SONUÇ

Zengin bir söz varlığını içinde barındıran *Kısaşü'l-Enbiyâ*'da sayı sistemi önemli bir yer tutmaktadır. Bu sayı sistemi gerek asıl sayı grubunu gerekse diğer sayı gruplarını temsil ederken belirli bir düzene göre oluşturulmuştur. Köktürk dönemi eserlerinde bir üst onlu sayı sistemi ve ilaveli sayı sistemi şeklinde sistemleşmeye başlayan sayı sistemi zamanla günümüzdeki sayı sistemlerine dönüşmüştür. Bu dönüşümün seyrini eskinin ve yeninin izlerini harmanlayan bir eser olan *Kısaşü'l-Enbiyâ* adlı eserde ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, Boeschoten ve O'Kane'nin *Al-Rabghūzī The Stories of the Prophets Kısaş al-Anbiyā: An Eastern Turkish Version* adlı eseriyle kıyaslanmış, okuma farklılıkları belirtilmiştir. *Kısaşü'l-Enbiyâ*'da incelenen bu sayılar **Asıl Sayılar**, **Sıra Sayıları**, **Topluluk Sayıları**, **Üleştirme Sayıları**, **Katlama Sayıları ve Belirsizlik Sayıları** olmak üzere 6 ana başlık altında kategorilendirilmiş kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmıştır. **Asıl Sayılar**; *Sayı Grubu Şeklinde Oluşturulanlar*, *Sayı Öbekleri Şeklinde Oluşturulanlar*, *Niteleme Yapıları*, *Kesir Sayıları* olmak üzere; **Topluluk Sayıları**; *+(X)z Ekiyle Oluşturulan Topluluk Sayıları*, *+AgU Ekiyle Oluşturulan Topluluk Sayıları*, *+Av (<+AgU) Ekiyle Oluşturulan Topluluk Sayıları*, *+AlA (<+AgU+IA) Ekiyle Oluşturulan Topluluk Sayıları* olmak üzere **Katlama Sayıları**; *Asıl Sayı+yol* veya *Asıl Sayı+yol*, *Asıl Sayı+kurla*, *Asıl Sayı+ança*, *+lAnç Ekiyle Oluşturulanlar* olmak üzere kendi içerisinde 4 farklı alt başlıkta ele alınmıştır. **Belirsizlik Sayıları** ise *Alıntı Belirsizlik Sayıları* ve *Türkçe Belirsizlik Sayıları* olarak ikiye ayrılmış *Alıntı Belirsizlik Sayıları* bölümünde Orta Farsçadan, Farsçadan, Arapçadan, Farsça+Arapçadan alıntılanan belirsizlik sayılarına değinilmiştir. Bu çalışmanın neticesinde erişilen istatistiki bilgiler aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir.

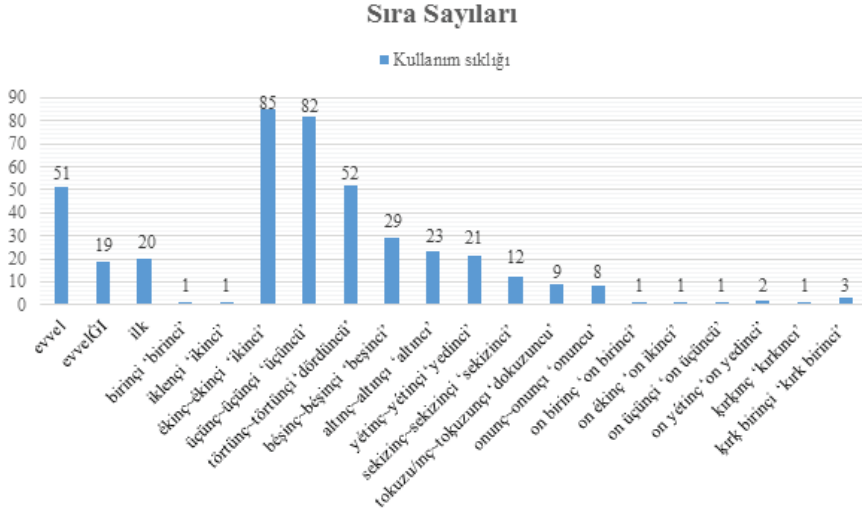
Grafik1:

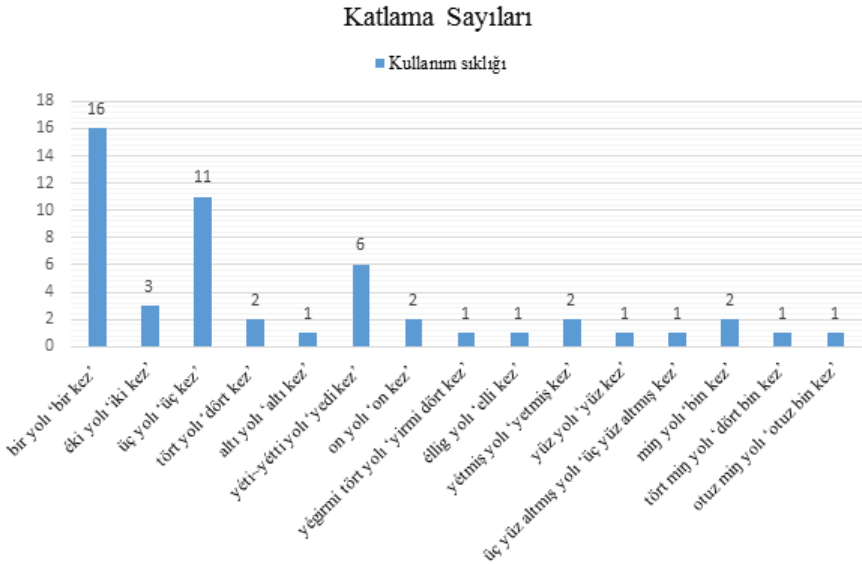
Grafik 2:

Grafik 3:

Grafik 4:

Sonnotlar

- 1 Grønbech, K. (1948). *Rabghuzi, Narrationes de Prophetis*, Cod. Mus. Brit. Add. 7851. Reproduced in facsimile with an introduction, Copenhagen.
- 2 Ata, Aysu (1997). *Nāşirü'd-dīn bin Burhānū'd-dīn Rabgūzī, Kıřāşū'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları) I. (Giriř-Metin-Tıpkıbasım) II. (Dizin)* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (AKDITYK. TDK Yay. 681/I-II.)
- 3 Ata, Aysu (1997). *Nāşirü'd-dīn bin Burhānū'd-dīn Rabgūzī, Kıřāşū'l-Enbiyā (Peygamber Kıssaları) I. (Giriř-Metin-Tıpkıbasım) II. (Dizin)* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (AKDITYK. TDK Yay. 681/I-II.)
- 4 ıgaç ~ yıgaç “ağaç” özellikle mesafe ölçümlerinde, yaklaşık 5 kilometrelik (bir fersah) uzaklık için ıgaç bir birim olarak kullanılmıştır (ED 79b). Kâşgarlı Mahmut’un *Divan*’ında bir yıgaç yer “bir fersah yer” anlamında yıgaç “fersah, 1415 eski bir yer ölçüsü” (DLT III, 8) olarak geçmektedir. *Dede Korkut* adlı eserde ağaç “1 km.ye kadar olan bir uzunluk birimi” (TTS I, 26) şeklinde geçer (Özyetgin: 2007)
- 5 Anadolu halk ağızlarında “büyük, ağır; büyük su testisi, büyük çömlek” anlamlarına gelen *batman Dīvānū Lugati't-Türk*'te (I, 370) “el-menā” (men), *Kitābü'l-İdrāk*'te (s. 33) “er-ıtl” ve İbnü Mühennâ Lugatı (s. 17) ile *Ahter-i Kebîr* (s. 343) ve *Kamûs-ı Türkî* (s. 258) gibi daha sonraki lügatlarda da “el-menn” (men) kelimesiyle karşılanmaktadır. Bazı sözlüklerin (*Lehce-i Osmânî*, s. 227; *Kamûs-ı Osmânî*, II, 52; *Kamûs-ı Türkî*, s. 258) verdiği bilgilere göre de değeri 2-8 okka arasında değişmektedir (Kallek 1993: 199). Ayrıca Boeschoten ve O’Kane’nin eserinde yer alan bilgiye göre göre 3 batman 1000 lb (pound) yani 450 kg. gelmektedir (Boeschoten, O’Kane, 2015, II: 323).
- 6 Dizinde 51v7 referans olarak gösterilmesine rağmen metinde 51v7’de *yēti* rakamı geçmemektedir.
- 7 Dizinde yegirmi maddesinde 149v9 maddesi referans gösterilmiş olup metinde 149v9’da *yēgirmi* sayısı geçmemektedir.
- 8 Kelime büyük harfle yazılmasına rağmen özel adlar dizininde geçmemektedir. Bunun dışında ‘*ādīl*’ olarak küçük harfle değerlendirilen bu kelime dizinde ‘*ādīl*’ kelimesinin bulunduğu yerde de 29r19 referansıyla bulunmamaktadır. Bu kelime Boeschoten ve O’Kane’nin eserinde ‘*adl*’ ‘adalet’ biçiminde geçmektedir (Boeschoten, O’Kane, 2015, I: 343-344)

- 9 Dizinde *otuz* sayısı için 53v11 referans gösterilmiştir. Ancak verilen referans *otuz* değil *yüz otuz* sayısı için olmalıdır.
- 10 Dizinde kırk sayısı için 34v14 referans gösterilmiştir. Ancak metinde 34v14'te kırk sayısı geçmemektedir.
- 11 Dizinde 6v7'de geçtiği belirtilen Arapça *sittin* 'altmış' sayısı da asıl (basit) sayı olarak kullanılır. Ancak metinde 6v7'de *sittin* kelimesi geçmemektedir.
- 12 Kullanım sıklığı için bk. grafik 1.
- 13 Kullanım sıklığı için bk. grafik 2.
- 14 Kullanım sıklığı için bk. grafik 3.
- 15 Dizinde *birev* kelimesi için iki madde referans olarak gösterilmiştir (*b.+ni* 173v12, *b.+lerniñ* 2v16). Buna ek olarak *b.+lerniñ* maddesine 2v15 de referans olarak eklenmelidir.
- 16 Dizinde *bêşer* kelimesi için *b.* 181r16; 213r10 ve *b. (b.b.)* 213v5 maddeleri referans olarak gösterilmektedir. Ancak metinde 213r10'da *bêşer* kelimesi geçmemektedir.
- 17 Kullanım sıklığı için bk. grafik 4.
- 18 İstanbul kilesi esasına göre yük hayvanları ve arabaların asgari ve azami yük hadleri maddesi altında belirtilen *kaçır yüki* 'katır yükü' 4-4,5 kiledir (102,5-141 kg) (İşbilir 2013: 48).
- 19 Dizinde 228r7 *qurla* kelimesine referans olarak gösterilmiştir. Ancak metinde 228r7'de bu kelime geçmemektedir.
- 20 Dizinde 19v3 *ança* kelimesine referans olarak gösterilmiştir. Ancak metinde 19v3'te bu kelime geçmemektedir.
- 21 Zeliha'nın kocası, Reyyan melikin kâtibi, Yusuf'u kul olarak satın alan kişi.
- 22 Kahreden, zorlayan; üstün gelen, ezici; yok eden, ortadan kaldıran anlamlarına gelen *kâhir* kelimesinin anlamı dizinde yer almamaktadır.

KISALTMALAR

AKDTYK	Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
bk.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
ed.	Editör
No.	Numara
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
Yay.	Yayınları

KAYNAKLAR

Ata, Aysu (1997). *Nāşirü 'd-dīn bin Burhānū 'd-dīn Rabgūzī, Kıssaşü 'l-Enbiyā* (Peygamber Kıssaları) I. (Giriş-Metin-Tıpkıbasım) II. (Dizin), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (AKDTYK. TDK Yay. 681/I-II.)

----- (2016). Çağatay Türkçesinin İlk Devresi *Harezmi-Altınordu Türkçesi*, 2. baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Argunşah, Mustafa-Sağol Yüksekaya, Gülden (2014). *Karahanlıca Harezmi Kıpçakça Dersleri*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Argunşah, Mustafa (2015). *Çağatay Türkçesi*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Bacanlı, Eyüp (2012). “Geçmişten Günümüze Türkçenin Sayıları ve Sayı Sistemi”, *Bilim ve Teknik*. s. 76-78.

Cin, Ali (2010). “Rabguzi'nin Kıssası'l Enbiyasının Tahran Nüshası”, *Turkish Studies Eski Oğuz Türkçesi Prof. Dr. Zeynep Korkmaz Adına*, 22,5/1, s. 237-245.

Clauson, Sir Gerard (1959). “The Turkish Numerals”. *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, No. 1/2. s. 19-31.

Daşdemir, Muharrem (2013). “Türkçede Miktar ve Sayı Sistemi”. *Turkish Studies*, Sayı: 8/13, s. 309-336.

Durkin-Meisterernst, Desmond (2004). *Dictionary of Manichaean Texts. C. III: Texts from Central Asia and China. Part 1. Dictionary of Manichaean Middle Persian and Partian*. Turnhout: Brepols. (Corpus fontium Manichaeorum: Subsidia.)

Eckmann, Janos (2003). Çāğatayca El Kitabı, (çev. Günay Karaağaç). Ankara: Akçağ Yayınları.

Erdal, Marcel (2004). *A Grammar of Old Turkic*, Brill, Boston.

Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, 2. baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Ergin, Muharrem (2013). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.

Gabain, A. von (1995). *Eski Türkçenin Grameri* (çev. Mehmet Akalın). 2. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. (AKDITYK. TDK Yay. 532.)

Gözütok, Avni (2008). “Rabgūzī, Qışaşu'l-Enbiyā: XIX. Yüzyıla Ait Bir Kazan Yazması”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 37, s. 1-30.

H. E. Boeschoten, J. O’Kane (2015). *Al-Rabghūzī: The Stories of the Prophets, Qışaş al-Anbiyā’, An Eastern Turkish Version (Second Edition)*, Brill, Leiden-Boston, Vol. I: Text Edition, XXXI+706 pp. Vol. II: Translation, IX+687 pp.

İfrah, Georges (1999). *Rakamların Evrensel Tarihi: Bir Gölgenin Peşinde*, (çev. Kurtuluş Dinçer), C.1, 9. baskı, Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

İşbilir, Ömer (2013). “Yük” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 44, s. 46-48.

Kabadayı, Osman (2017). Yetmiş Yıl Önce Yayımlanan “Rabgūzī Sentaksı” Adlı Eser Üzerine Düşünceler ve El-Rabgūzī’nin Qışaşu'l-Enbiyā Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi, *Journal of Old Turkic Studies*, 1 (1), s. 76-97.

Kallek, Cengiz (1993). “Batman”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul, s. 199-200.

Kaymaz, Zeki (1991). “Eski Anadolu Türkçesinde Sayı Adları ve Kullanılışları” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 9-17.

----- (2002). “Türklerde Sayı Sistemi”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.3, s. 419-426.

Özyetgin Melek (2007). “Tarihi Türk Dili Alanında Uzunluk/Mesafe Ölçümünde Kullanılan Birimler”, *ICANAS 38 (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*, s. 1413-1420.

Şenaysoy, Selin (2016). *Eski Türkçede Sayılar*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Taşkın, Ünal (2005). *Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.

Tekin, Talat (2016). *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları (AKDTYK. TDK Yay. 1195)

Tokyürek, Hacer (2014). “Eski Uygurca Sayı Sisteminde Takı Ve Artokı Sözcükleri Üzerine”, *Türkbilig*, C.1, s. 1-12.

Yılmaz Önder, Sevim (2003). “Türk Dillerinde Sayı Sistemi”, *Studies in Turkish Linguistics* (ed. A. Sumru Özsoy, Didar Akar, Mine Nakipoğlu-Demiralp, E. Eser Erguvanlı-Taylan, Ayhan Aksu-Koç). İstanbul: Boğaziçi University Press.